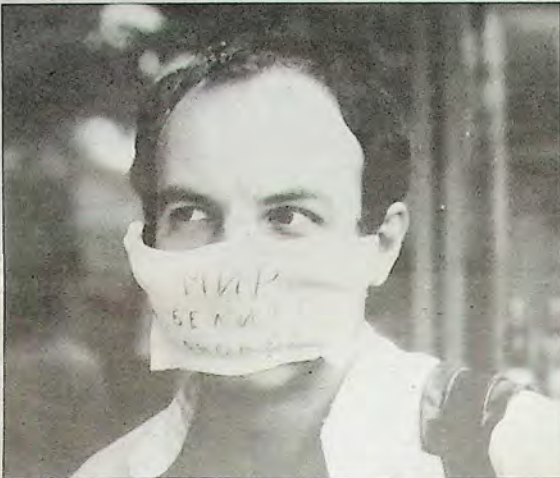

25-ата годишнина от началото на първите протести в социалистическа България преминава някак на пръсти

Преди четвърт век шест смели жени поведоха първия бунт срещу властта

Фотографът Иван Иванов извади специално за „Утро“ от архивите си снимки от протестите, а художничката Виолета Радкова показва в юбилейната си изложба своя автопортрет с маска, с който участва в антихлорната експозиция-протест на русенските художници.

Нели ПИГУЛЕВА
Все по-малко остават онези русенци, които си спомнят отчётливо хлорната драма на жителите на града, която преди малко повече от четвърт столетие беше превърнала града в негласно забранена зона. Зона, забранена за споменаване в медиите, забранена за нормално живеење, забранена за изселване, забранена...
В „Забранения град“ /който обаче нямаше нищо общо със Забранения град в Пекин, обитаван от императорите и поради това недостъпен за простолудите/ на брега на Дунава хората имаха и права. Имаха право да мълчат. Имаха право да кашлят, да се давят в хлорните изпарения, да свикват с раздирането на белите си дробовете. Имаха право дори да слагат на устата на децата си кърпички. И специални марлени маски, каквито нарочна паметка събтвеше русенци да си приготвят, заедно с мокрите чаршафи за прозорците
- в случай на „извънредна ситуация“ /макар отново да не се споменаваше като каква би могла да бъде тази „ситуация“/.
От онези далечни, както изглежда за мнозина, времена датира и мрачният русенски вил, според който ако случайно възникне авария на отсрещния бряг на Дунава, след като вземат всички мерки /кърпички, маски, мокри чаршафи на прозорците/, жителите на четвъртия тогава по големина български град трябваше да наметнат останалите сухи чаршафи в стройна колона да поемат към робището в „Чародейка“. Но бавно, за да не предизвикват паника!...

Историята на русенската драма започва през 80-те години на 20 век, когато според едно признание в речите на тогавашния пръв държавен и партисен ръководител - това бяха задължителните клишета пред името му - Тодор Живков „С другаря Чаушеску /аналогът на Живков в Румъния - б.а./ се разбрахме река Дунав да стане река на големата химия“. Още преди това химическият завод в румънския град Турну Мъгуреле срещу българския Никопол периодически пуска отровни цветни облаци над реката. Това най-добре знаят екипажите на речните кораби, които по него време не разполагаха с радари и затова се налагаше да спират и да изчакат мъглата да се разсее.
Спругата на Николае Чаушеску Елена е химик по образование и в качеството си на първа дама тази властна и хиперамбицирана особа вижда шанс за своите

а българското правителство не успява да се справи с това условие, задачата поема Румъния. Там условието се подминава с царствен жест. Столицата Букурещ е на 60 километра и това е достатъчно! Заводът е построен и в него закипват усърден труд и благородни съциалистически съревнование - пак задължително клише от него време. Самата Елена Чаушеску не крие, че комбинатът „Верхим“ е нейната гордост. А той за кратко време превръща и румънския Георгево, и българския Русе в прокълнато място.
Обгазяванията започват през 1981 година. През 1982 г. източникът на замърсяване вече е категорично установен и от специалистите в ХЕИ и РИОПС - Хигиенно-епидемиологичната станция и Районната инспекция по опазване на околната среда в Русе. Справка от 16 юни 1989 година, подписана от главния лекар на Окръжна болница д-р Евгени Назъров, посочва: „За разлика от типичните за гр.Русе замърсители, наблюдавани от Единната национална система за контрол, през 1982 г. се установи замърсяване на атмосферния въздух, характеризира се с остра задушлива мизерия на хлор и идващ от посочена на Химическия комбинат в гр.Георгево - СРРумъния... Анализът показва ежегодно обгазяване със значителен интензитет до 72 дни годишно. Някои от замерените концентрации за хлор превишават предельно допустимите концентрации над 9,5 пъти
В дните на обгазяване, водещи в клиничната картина бяха оплаквания от дихателната система: суха дразнеща кашлица,

парене в гърдите, недостиг на въздух. При някои от пациентите имаше главоболие, парене в очите, зачервяване и съзотечение, сърбежи по кожата с алергични изяви“. Финалът на справката гласи: „При аварийна обстановка в силно индустриализирания ни град с иззвена химическа промишленост се изисква да имаме готовност за тежки аварийни ситуации и адекватна медицинска помощ. ДОСТАТЪЧНА ПО БРОЙ И КАЧЕСТВА АПАРАТУРА НЯМА /главните букви са на автора/.
Регистрираните заболявания на дихателната система в Русе от 65 622 през 1979 г. скачат на 148 366 през през 1986 г. И това е времето, когато вождовете на държавата и на града си затварят очите /и затварят устите на хора и медиите/ - сакът, да не се разтурят „добросъседските отношения с братска Румъния!“. В името на социалистическата демагогия управата на страната е склонна с лекота да пожертва един цял град и да го сложи като един Матросов на амбразура на своя политически комфорт.
Властта мълчи. Градът мълчи. С обреченото мълчание на пораснали агнета
И тогава се памират шест храбри жени, които отказват да се примирят с гледката на полузадушени от хлора чавдарчета и пионерчета. Това са Тодорка Бобева, Донка Букурова, Вира Георгиева, Стефка Монова, Евгения Желева и Албена Спасова.
Ето какво разказва Бобева: „На 23 септември 1987 г. на площада се връзват пионерски-

те връзки... Тогава обгазяването беше ужасно! Възмутихме се, че никой не отложи тържеството. Шест жени решихме в 5 часа в къщата на една наша колежка, че в понеделник в 2 часа ние излизаме на площада. Заклехме се на Библията. Веднага накупвахме картоните и се качваме на тавана да пишем лозунгите. Всяка от нас трябваше да се обиди на приятели, на познати семейства...
Така започва първата демонстрация - протестът срещу хлорните обгазявания, които отначало гърват плахо, много от хората се озъртат, но постепенно набират смелост. Блокирани от милицията улици, дебнещи в пресечките „наблюдатели“, подслушвани телефони, съдържани или директни заплахи - нищо не е в състояние да сложи тапа на отприщаното възмущение. Окуражени от смелостта на жените от „Паркстрой“ и майките с количките, хората се отскубват от летаргията и настояват хлорният геноцид да бъде прекратен. Кулминацията настъпва на 10 февруари 1988 г., когато русенци правят нещо нечувано - освиркват една от свещените крави на комунистическото Политбюро
- Гриша Филипов, който си позволява дежурните дебелашки соцгенички с настръхналото множество...
По-нататък фактите са известни: в София правят Комитет в защита на Русе, зад каурата за спасяването на града застават интелектуалци, професори, художници, писатели, артисти, кинаджии...
А после - после идва „демонстрацията“. За отрицателно вре-

ме румънците се разправят в буквалния смисъл с фамилията Чаушеску, не минава много време и химическият гигант „Верхим“ се превръща в грозни руини. След още няколко години първата отчаяна стъпка на русенци да възврът достойнството си на граждани, с което проправят пътя към гражданското общество в България, започва да обхваща с нови гласовити „смели“ борци и активисти. Някои дори си приписват ролята на организатори, въпреки че тогава всичко на всичко са последвали неудържимото русенско недоволство. И днес все по-рядко някой се сеща за Русе, за нечувания риск, който поеха онези шест жени някога...
За 25 години в Русе вече са пораснали хиляди деца - някои неродени още по времето на жълтеникаво-синкавата мъгла. Тези днешни юноши и девойки имат нужда от истината и напоследък заявяват интерес към парливата тема. Тази година беше издадена книгата „Русе срещу хлора“, в която ученици от Дойче шуле са събрали свои интервюта с преки участници и свидетели на протестите. А неотдавна други младежи ободоха в акция на дружество „Елиас Канети“, местата на онези събития, за които науча от историчката Веселина Антонова, съавторка заедно с Детелина Каменова на книгата „Демонтаж“ - хроника на ужаса, страха и смелостта отпреди 25 години. Днес една от онези шест храбри жени, Вира Георгиева, е покойница. Останалите са пенсионерки. Може би младите хора ще потърсят и тах - живите икони на гражданското достойнство на Русе?